

СТАНОВЛЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДИЗАЙН ОСВІТИ

У статті представлено аналіз та узагальнення зарубіжного та вітчизняного досвіду використання інтерактивних методів навчання в процесі становлення академічної дизайн-освіти; висвітлено проблему неперервної системи дизайн-освіти; визначено види дизайн-освіти, основні функції сучасного дизайну; запропоновано авторський проект мовної та математичної дизайн-освіти.

Дизайн – це художньо-проектувальна діяльність, у якій поєднуються три види творчості: наукова, художня, технічна. Якщо дизайн поєднується з технічною творчістю, технічною естетикою, то це технологічний дизайн (промисловий, індустріальний). У поєднанні з художньою творчістю дизайн набуває мистецького спрямування, стає мистецьким дизайном (ландшафтний, графічний дизайн, дизайн середовища й дизайн костюма). Наукова творчість може бути з основ наук, а отже, можна виокремити різновид академічного дизайну: математичного, мовного, природничого.

У зарубіжному й вітчизняному досвіді дизайн-освіта розглядається, переважним чином, у співвіднесенні з освітніми галузями "Технології" або "Мистецтво. Естетична культура". Поки що мало дослідників звертає увагу на значущість наукової творчості в дизайн-освіті, на зв'язок дизайну з математичною, мовною, природничою освітніми галузями. Але ж сутністю дизайну є синтез наукової, художньої й технічної творчості, а тому художньо-технічна творчість без наукової не забезпечує повноцінного розвитку української дизайн-освіти. Отже, академічна дизайн-освіта є актуальною науковою проблемою. Є необхідність у розробці психолого-педагогічних умов, сприятливих для становлення академічної дизайн-освіти поруч із технологічною й мистецькою.

У російській педагогічній науці охоплена дослідженнями вся неперервна система дизайн-освіти. Так об'єктами досліджень російської дизайн-освіти є: початкова дизайн-освіта молодших школярів (О.С. Асланова), загальна дизайн-освіта підлітків із графічного дизайну (М.О. Постніков), шкільне дизайн-освітнє середовище в профільній дизайн-освіті старшокласників (І.В. Станько), дизайн-освіта в закладах додаткової освіти (О.П. Медведєва). На рівні професійно-педагогічної дизайн-освіти Росії уже досліджено проблеми: дизайн-підхід до творчої діяльності майбутніх учителів технології (О.В. Нікітіна, В.П. Іванов), художнє проектування студентів педвузів у дизайн-групах (С.Г. Піщев), комп'ютерна графіка для спеціалізації "Графіка і дизайн" (Л.В. Іваннікова). На рівні професійно-мистецької дизайн-освіти Росії досліджено: веб-дизайн у підготовці студентів художньо-графічних факультетів (Г.П. Блуднов), професійна підготовка дизайнерів інтер'єрів (Н.В. Квач), інформаційно-технологічна підготовка дизайнерів (В.В. Соловйова). І навіть комунікативна компетенція зарубіжних студентів (куди, мабуть, включено й українських студентів) удосконалюється в процесі позааудиторного читання літератури зі спеціальності "Дизайн" (Н.Ю. Романова).

Із наведеного переліку предметів і об'єктів наукових досліджень із проблем дизайн-освіти чітко виокремлюються не лише її рівні, але й специфічні види: технологічна, мистецька, академічна дизайн-освіта. Зазначені види дизайн-освіти зумовлені трьома основними функціями сучасного дизайну: соціально-культурною (мистецька дизайн-освіта), споживчо-функціональною (технологічна дизайн-освіта), комунікативно-естетичною (академічна дизайн-освіта).

Комунікативно-естетична функція академічної дизайн-освіти виявлена нами в історичному досвіді функціонування київських шкіл. Учителька Києво-Куренівського міського однокласного училища імені Грушевського Лариса Струніна століття тому протягом чотирнадцяти років (1889-1913) навчала учнів мови, математики, природи методом художнього проектування. Вона називала свій новий на той час спосіб навчання "методом самодіяльності". Наводимо цитати з її характеристики методу самодіяльності учнів початкової школи.

"Дітям доступне натхнення. Не можна позбавляти дітей натхнення в їх роботі з граматикую рідної мови, математикую. Треба дати учню можливість висловлюватися на властивій йому мові: його словом, образом, його малюнком, ліпленням, різьбою по дереву, роботою з картону та іншими доступними йому способами. Малювання, ліплення і взагалі всі види самодіяльності дітей – економія у часі при проходженні курсів" [1: 2]

У методиці дизайну чітко виокремлюються три обов'язкові етапи художнього конструювання: словесний, графічний, предметно-перетворювальний. Всі три способи художнього конструювання на уроках мови, математики, природи пропонувала століття тому київська учителька Лариса Струніна: слово, малюнок, роботу з різними матеріалами. Вона була переконана, що в дитячих творах відображається внутрішній світ класу, "інтенсивна робота дитячого розуму, почуття і рук" [1: 13]. Тому учні під її керівництвом "виокремлювали із речення (задачі) окремі предмети, малювали їх, ліпили" [1: 15].

Формотворення предметів на основі різних інформаційних аналогів (вербальних, сенсорно-візуальних, сенсорно-речовинних) – це специфічна діяльність, властива лише дизайну. Тому досвід Лариси Струніної столітньої давності виявився актуальним для сучасної академічної дизайн-освіти, сутність якої можна висловити наступною тезою: від предметного формотворення (ілюстративного і практичного методу) – до мовленнєвих дій з мови, розрахункових дій з математики (вербального методу).

"У дітей треба пробуджувати думку, зосереджувати її і давати можливість виражати її бажаними, доступними дітям способами. А це досягається лише вільними, невимушеними роботами, створеними з власної ініціативи. Такі роботи, розвиваючи духовні сили дитини, розвивають її самодіяльність, знайомлять її з тією великою радістю, яку переживає людина всякий раз, коли займається творчою роботою, спонукають дитину до винахідництва" [1: 24].

В академічній дизайн-освіті винаходами учнів можуть бути реклами знань, умінь і навичок, створені словесним, ілюстративним методами й методом практичних робіт. У процесі навчальної самодіяльності (художнього конструювання або, іншими словами, пропедевтичного рекламування нових знань, умінь і навичок) виокремлюються ініціативні групи учнів: "слухачі", "глядачі", "діячі". "Слухачі" краще висловлюють задуми, "глядачі" виразніше зображають майбутні реклами, а "діячі" майстерно їх виготовляють із різних матеріалів. Так, спонтанно виникають творчі дизайн-групи, які розробляють спільні проекти реклам з мови, математики, природи. Зазначена форма організації занять у сучасній педагогічній літературі називається активною та інтерактивною взаємодією учасників навчального процесу.

Метод пропедевтичного рекламування нових знань, умінь і навичок у процесі академічної дизайн-освіти з мови, математики, природи цінний тим, що забезпечує особистісну орієнтацію на значущі для учнів види діяльності. Лариса Струніна коментує зображення дітей як діагностичні засоби для виявлення природних нахилів учнів до світу професій. Учні малювали великий будинок школи. В одного з учнів виявився "заокруглений вигляд вікна – натяк на стрільчасту форму вікна будинку школи з колоритом місцевого українського стилю". Учителька прокоментувала це зображення наступним чином: "У цій дитині неусвідомлено для неї самої пробуджується не лише майбутній стиліст, але й стилізатор" [1: 10]. Стилiзатор – це термін, яким раніше позначалася професія дизайнера. Отже академічна дизайн-освіта сприяє виявленню в учнів природних задатків до тих чи інших напрямів життєдіяльності.

Цікавим із погляду сучасника є оцінювання методу самодіяльності Лариси Струніної педагогами того часу: "Вона вказує ті нові шляхи й ідеї, які в поточний момент слугують матеріалом для реорганізації сучасної школи" (Т. Лубенець, 1914 р.). "На принципі дитячої самодіяльності і творчості нею розроблено весь курс навчання і виховання в початковій школі" (Х. Кіліфарський, 1914 р.) [1: 2].

Важливо зазначити, що в наш час стандартом з освітньої галузі "Технологія" в загальноосвітній початковій школі передбачено змістову лінію "Пропедевтика інформаційної культури". Поставлена вимога щодо навчальних досягнень учнів: володіти конструктивно-художніми, конструктивно-технічними уміньми з різних навчальних дисциплін. Уміти поєднувати словесну, графічну й предметно виражену інформацію в цілісні образи – художні або технічні. Виконання зазначеної вимоги стандарту передбачене програмою "Трудове навчання: технічна і художня праця" [2]. Але для мови, математики зміст академічної дизайн-освіти не розроблено. Пропонуємо орієнтовну структуру мовної дизайн-освіти (табл. 1).

Як видно з таблиці, основою для розробки змісту мовної дизайн-освіти обрано стилі мовлення. Стилi мовлення відповідають напрямам професійної діяльності, що дає підставу для інтеграції мови з трудовим навчанням: технічною й художньою працею, образотворчим мистецтвом. Диференціацію змісту мовної дизайн-освіти ми пропонуємо здійснювати за типами сприймання (по вертикалі), типами і стилями мовлення, суміжними видами творчості, інформаційними аналогами (по горизонталі). Змістові лінії мовної дизайн-освіти відповідають реалістичному, соціально-художньому та інтелектуальному напрямам життєдіяльності людини в світі професій. Вважаємо, що за цією схемою можна розробити експериментальну програму з мовної дизайн-освіти для учнів 1-4 класів та навчально-методичне забезпечення до неї.

Аналогічно пропонуємо здійснити розробку математичної дизайн-освіти (табл. 2). Диференціацію змісту математичної дизайн-освіти пропонуємо здійснювати за типами сприймання, змістовими лініями "Величини", "Багатоцифрові числа і арифметичні дії", "Функціональна пропедевтика з алгебри, геометрії"; суміжними видами творчості, методичними особливостями. Змістові лінії математичної дизайн-освіти відповідають реалістичному, соціально-художньому та інтелектуальному напрямам життєдіяльності людини в світі професій. За поданою схемою можлива розробка експериментальної програми з математичної дизайн-освіти для учнів 1-4 класів та навчально-методичне забезпечення до неї.

Зміст початкової дизайн-освіти поступово набуватиме цілісності, якщо в першому семестрі трудове навчання: технічна й художня праця, мова, математика, образотворче мистецтво відображатимуть зміст реалістичних способів життєдіяльності: "людина-природа, людина-техніка", а також зміст соціальних способів життєдіяльності типу "людина-людина". Відповідно, у другому семестрі зміст усіх предметів повинен присвячуватися артистичному способу життєдіяльності людини ("людина-художні образи"), а також інтелектуальному способу життєдіяльності типу "людина-знакові системи".

Цілісний зміст академічної дизайн-освіти вимагатиме розробки навчально-методичного забезпечення нового типу – касетних посібників із різних предметів, об'єднаних довкола п'яти стрижневих розділів: "людина-природа" і "людина-техніка"; "людина-людина" і "людина-художні образи"; "людина-знакові системи". У такий спосіб укладання змісту початкової освіти набуває особистісної зорієнтованості. Адже реалістичні способи життєдіяльності "людина-природа" і "людина-техніка" виявляться особистісно значущими для учнів-"дітячів". Соціальний і артистичний способи життєдіяльності ("людина-людина" і "людина-художні образи") приваблять учнів-"глядачів". Інтелектуальні способи життєдіяльності ("людина-знакові системи") оберуть для себе учні-"слухачі". Але в складі дизайн-груп кожний із зазначених типів учнів зробить власний внесок у спільні проекти

реклам з мови і математики, реклам, які стануть саморобними посібниками з математичної і мовної дизайн-освіти.

З історії педагогіки відомий досвід з дальтон-планів, методу проєктів. Важливо в поточний момент розвитку українського шкільництва трансформувати зазначений історичний досвід у перспективну й особистісно значущу академічну дизайн-освіту.

Таблиця 1

Орієнтовна схема мовної дизайн-освіти

Мовна дизайн-освіта			
Диференціація мовної дизайн-освіти за типами сприймання учнів	Типи й стилі мовлення	Суміжні види творчості	Інформаційні аналоги
Мовна дизайн-освіта учнів- "діячів" (конкретного типу з домінантою кінестетичного сприймання)	Розповіді офіційно-діловим або публіцистичним стилями мовлення про життєдіяльності "людина-природа", "людина-техніка" (про особистісно значущі явища природи, технічні винаходи тощо). Використання текстів із навчальних предметів природничої та технологічної освітніх галузей.	Складання розповідей з увиразненням мовними засобами динаміки подій, процесів, явищ. С/г дослідництво, технічне конструювання. Архітектонічні види творчості.	Словесна інформація, передана з виокремленням у розповідях дієслів, дієслівних форм, прислівників, часток. Екстралінгвістична інформація міміки і жестів, пластичних рухів тіла в пантомімах. Сенсорно-речовинна інформація архітектонічних творів: архітектури, декоративно-прикладного мистецтва, дизайну.
Мовна дизайн-освіта учнів- "глядачів" (емоційного типу з домінантою візуального сприймання)	Описи розмовно-побутовим, художнім, епістолярним, конфесійним стилями мовлення про соціальні способи життєдіяльності "людина-людина", артистичні способи життєдіяльності "людина-художні образи" (про особистісно значущі художні образи взаємини людей). Використання текстів із навчальних предметів суспільствознавчої та мистецької освітніх галузей	Складання описів у самобутніх літературних творах з увиразненням мовленнєво-художніми засобами статичності предметів і явищ довкілля. Художня творчість з образотворчого мистецтва. Графічний дизайн (веб-дизайн).	Словесна інформація, передана з виокремленням в описах іменників, прикметників, прийменників, вигуків. Сенсорно-візуальна інформація живописних або художньо-графічних зображень.
Мовна дизайн-освіта учнів- "слухачів" (абстрактного типу з домінантою аудіального сприймання)	Роздуми (міркування) науковим стилем мовлення про інтелектуальний і конвенціональний способи життєдіяльності "людина-знакові системи" (про особистісно значущі наукові проблеми). Використання текстів із навчальних предметів математичної освітньої галузі, мистецтва (музики), технологій (інформатика).	Складання роздумів, міркувань з увиразненням мовленнєвими засобами комбінаторики, макро- і мікро масштабності предметів, явищ, подій. Музична творчість.	Вербальна інформація, передана з виокремленням у роздумах (міркуваннях) числівників, займенників, сполучників. Когнітивно-графічна інформація розрахунків, техніко графічних зображень, таблиць, схем, піктограм та інших знакових систем.
Інтерактивна взаємодія учнів у складі творчих дизайн-груп: "слухачів", "глядачів", "діячів"			

Орієнтовна схема математичної дизайн-освіти

Математична дизайн-освіта			
Диференціація математичної дизайн-освіти за типами сприймання учнів	Змістові лінії	Суміжні види творчості	Методичні способи
Математична дизайн-освіта учнів-"діячів" (конкретного типу з домінантою кінестетичного сприймання)	Вивчення величини (площа, маса, об'єм, час, довжина) на основі реалістичних способів життєдіяльності ("людина-природа", "людина-техніка"). Міжпредметні зв'язки з навчальними дисциплінами природничої та технологічної освітніх галузей.	Складання задач (колективних, індивідуальних) про особистісно значущі явища природи, рослини, тварин, технічні винаходи. С/г дослідництво, технічне конструювання. Архітектонічні види творчості.	Мовленнєво-розрахунковий спосіб реалізації змісту з опорою на предметні зразки форм природи і техніки. Предметно-перетворювальна діяльність з елементами обчислень і розмітки матеріалів.
Математична дизайн-освіта учнів-"глядачів" (емоційного типу з домінантою візуального сприймання)	Вивчення багатоцифрових чисел й арифметичних дій на основі соціального й артистичного способів життєдіяльності ("людина-людина", "людина-художні образи"). Міжпредметні зв'язки з навчальними дисциплінами суспільствознавчої та мистецької освітніх галузей.	Складання задач про особистісно значущі художні образи, взаємини людей. Художня творчість з образотворчого мистецтва, графічного дизайну (в тому числі веб-дизайну).	Мовленнєво-розрахунковий спосіб реалізації змісту з опорою на художньо-графічні зображення. Художньо-графічна діяльність з елементами обчислень у графічних зображеннях.
Математична дизайн-освіта учнів-"слухачів" (абстрактного типу з домінантою аудіального сприймання)	Функціональна пропедевтика елементів алгебри, геометрії, інформатики, креслення на основі інтелектуального способу життєдіяльності "людина-знакові системи". Міжпредметні зв'язки з музикою (мистецька освітня галузь), інформатикою (технологічна освітня галузь).	Складання задач про особистісно значущі наукові пролеми. Музична творчість.	Мовленнєво-розрахунковий спосіб реалізації власних науково-творчих задумів. Графічний метод із використанням елементів технічної графіки, комп'ютерної техніки.
Інтерактивна взаємодія учнів у складі творчих дизайн-груп: "слухачів", "глядачів", "діячів"			

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Струнина Л. Грамматика в начальной школе по принципу самостоятельности: курс подготовительный, пособие для учащихся с рисунками и сочинениями детей. – Киев, 1915. – 80 с.
2. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. – К.: Початкова школа, 2006. – С. 202-236.

Матеріал надійшов до редакції 03.01.2007 р.

Тименко В.П. Становление академического дизайн-образования.

В статье представлены анализ и обобщение зарубежного и отечественного опыта использования интерактивных методов обучения в процессе становления академического дизайн-образования; обусловлена проблема непрерывной системы дизайн-образования; определены виды дизайн-образования, основные функции современного дизайна; предложен авторский проект речевого и математического дизайн-образования.

Timenko V.P. The Formation of academic design-education.

The analysis and generalization of foreign and home experience of educational interactive methods in the process of the academic design education formation. A highlights the problem of unceasing system of design education. Types of design education are defined. Main functions of modern design are destinguished. The author's projects of language and mathematical design education are offered.